

TALL 1

Cant I

L'aplec

- Amb son germà, lo comte de Cerdanya,
com àliga que a l'àliga acompanya,
davalla Tallaferro de Canigó un matí;
ve amb son fill de caçar en la boscúria,
quan al sentir-hi mística cantúria 5
se n'entra a l'ermitatge devot de Sant Martí.
- Lo sant, des del cavall, vestit de malla,
encès d'amor, d'un colp d'espasa talla,
per abrigar a un pobre, son rivetat mantell;
Gentil, l'aligó tendre, sa armadura 10
contempla, i, amb coratge que no dura:
–Mon pare –diu–, voldria ser cavaller com ell.
- No he feta amb vós contra Almansor la guerra?
M'ha vist l'espalla l'enemic? La terra
no reguí jo amb sang meva i amb sang de sarraïns? 15
Per què l'elm i l'escut que a tants donàreu,
a mi, a mi sol, fill vostre, me'l negàreu?
No infanten ja les mares guerrers i paladins?
- Fill, hereu de ma glòria i mon llinatge,
ta petició m'agrada i ton llenguatge; 20
demana si a ton oncle li plauen com a mi.
–És hora tanmateix –diu l'altre comte–,
puix no és ja cavaller, que en sia prompte;
que vetlle anit les armes, jo l'en faré al matí.–
- Com dintre el rusc murmuriosa abella, 25
Gentil a orar se queda en la capella,
acompanyat dels comtes, de patges i escuders;
en la tarima de l'altar se postra
contemplant al sant bisbe que s'hi mostra,
que fou abans de bisbe mirall de cavallers. 30
- La llum de l'alba al peu de l'ara el troba,
com un colom vestit amb blanca roba,
regalant-se amb l'aroma de cristians consells,
sanitosos consells que, abans de gaire,
com papallones volaran en l'aire; 35
mes, ai!, son cor novici també volant amb ells.

TALL 2

–Per Déu batalla –l’ermità li crida–,
estima son honor més que ta vida,
com ploma ta arma escriga pertot la santa llei;
sies sempre capçal de la ignocència, 40
si et dobla un vent, que sia el de clemència:
escut sie pel poble i espasa per ton rei.–

Deixa després la blanca vestidura
i li donen a peces l’armadura,
damunt lo camisol lo platejat perpunt, 45
abriga amb lo capmall sa testa bella,
son cos gallard i fort amb la rodella
que du les Quatre Barres i un sol ixent damunt.

Guifre, son oncle, els esperons li posa,
fent una creu en son genoll, que arrosa 50
amb una encesa llàgrima; l’espasa empunya après,
que a un raig de sol llueix damunt de l’ara,
i a Gentil per cenyir-la se prepara,
del puny a la creuera fent-li donar un bes.

Tres colps amb ella sobre el dors li dóna, 55
darrera injúria que el guerrer perdona,
mentres li diu l’asceta: –L’espasa és una creu;
batalla i venç com Jesucrist amb ella,
ama de cor aqueixa esposa bella,
que no l’arranquen vida ni mort del costat teu.–

L’ermita és com un ou atapeïda
de vells, donzelles i minyons que hi crida
de la sonora esquella lo tritllejar festiu;
apar que hi entren d’aquells cims i planes
amb lo jovent totes les flors boscanes, 65
sols per besar les plantes al sant que aquí els somriu.

Colliren a faldades les donzelles
pèsols d’olor, violes i roselles,
i, al veure dins lo temple lo cavaller Gentil,
entre ell i sant Martí les comparteixen, 70
i a ruixades al front les hi espargeixen,
com en lo front dels arbres fruiters lo mes d’abril.

TALL 3

- Avui s'escau l'aplec a l'ermitatge:
endiumentjats hi van en romiatge
pagesos i artigaires, pastors i cavallers, 75
i a sant Martí quiscun un do demana,
un do que els concedeix de bona gana,
als camps bones anyades, infants a ses mullers.
- Les nines i donzells no pregunten gaire,
que els tempta, umplint de melodies l'aire, 80
la verda cornamusa que s'infla sota un pi;
lo flobiol espignador refila
i al floret de donzelles que desfila
marcant va la cadència lo colp del tamborí.
- Los passerells ne tenen gelosia 85
i trenen ses cançons amb l'harmonia;
la tórtora hi barreja son plor enyoradís;
piteja lo pinsà, canta l'alosa
i, eco del cel, lo rossinyol hi glosa
angèliques passades que ha après al paradís. 90
- Hi barreja sa música o sa nota
de l'aigua el rajolí, la que degota
dels arbres a la prada, com perla en un mantell;
los tells que el bes de l'aire fa remoure
flors nevades i rosses deixen ploure, 95
que cullen a trenc d'alba les nines de Castell.
- Prop d'a on se cabdella i descabdella
lo contrapàs, sota una arcada vella,
la Font del Comte raja del cor d'un bosc joliu,
los trèmols, albes i lladerns que abeura 100
ombra li fan d'un cortinatge d'heura
que atravessar no poden los raigs del sol d'estiu.
- Los dos comtes s'asseuen en la molsa,
lligats pels sons i melodia dolça;
Gentil plantat a l'ombra se queda d'un auró, 105
mirant als qui la música destria
i encadena uns amb altres l'harmonia,
com lliga les idees ardenta inspiració.

TALL 4

Encaixen los fadrins amb les donzelles,
les parelles galants amb les parelles, 110
flors que l'amor enfila per fer-se'n un collar;
quan la viventa roda és acabada,
suau, majestuosa, acompassada,
a l'aire de la música comença de rodar.

Al centre de la roda harmoniosa 115
de les nines somriu la més hermosa,
coronat de violes de bosc son front serè.
Gentil prou la coneix, puix se somriuen,
com dues flors que al mateix arbre viuen
de la mateixa saba d'amor que les sosté.

Ple d'oracions son llavi que sospira,
l'ermità piadós a Gentil mira 120
des del portal del temple, rosats sos ulls en plor,
i, girant-se al sagrari de l'Altíssim:
–Salvau-lo –diu–, oh Pare amorosíssim!;
les filles de la terra vos robaran son cor.– 125

Lo flobiol que plora i que sanglota
de prompte puja a sa més alta nota;
com rusc al trenc de dia la dansa se remou,
s'enllesteixen los sons en ses escales, 130
los peus dels sardanistes prenen ales
i al sol de l'alegria tota ànima es desclou.

Aixís les hores en ses danses belles
lo ritme van seguint de les estrelles
que en giravolta eterna rodegen la polar; 135
mes canta el gall i dansen més alegres
i, d'ombra alçant los cortinatges negres,
amb cants d'albada ajuden la terra a desvetllar.

Al desencadenar-se la sardana,
com enfilall de perles que s'esgrana, 140
ne surt també Griselda, la rosa del ramell;
amb gentilesa arranca de sa testa
la corona de reina de la festa
i en mans corre a posar-la del cavaller novell.

Mes queda, a l'arribar-hi, entrebancada 145
de Tallaferro amb la terrible ullada,
que sens paraules diu-li cruel: –Doncs, a on vas?–
La corona li cau a l'oferir-la
i, a l'abaixar-se el jove per collir-la,
amb veu de tro li crida son pare: –Doncs, què fas? 150

TALL 5

Què té que veure amb tu aqueixa pastora?
–Pare –respon–, és del meu cor senyora:
collint gerds i maduixes un dia l’encontrí;
ullpresos un de l’altre, ens estimàrem;
la promesa d’amor amb què ens lligàrem, 155
só cavaller, si es trenca, no es trencarà per mi.

–Doncs de ton cor esborra aqueixa imatge
o et tornaré de cavaller a patge,
les armes arrancant-te que no sabràs honrar.–
Gentil resta esblaimat; apar un roure 160
que el llamp acaba de ferir, i ploure
veu a sos peus ses branques, son front descoronar.

Avergonyida, ella s’adossa a un arbre;
per estàtua prendria-la de marbre
qui no vegés ses llàgrimes rajar com una deu. 165
No ho veu la gent del ball ni se n’adona;
a qui dansa joiós, què se li’n dóna
de la margaridoia que aixafa sota el peu?

Far grandióus que un promontori amaga,
darrere el Pirineu lo sol s’apaga, 170
i els ulls d’alguna estrella se veuen llambregar;
no tan brillants ni tan amunt com elles
s’obiren en lo bosc altres estrelles
i s’ou un cant de cèltica tonada ressonar.

Del bosc de Canigó són los fallaires 175
que dansen, fent coetejar pels aires
ses trenta enceses falles com trenta serps de foc;
en sardana fantàstica voltegen
i de mà en mà tirades espurnegen,
de bruixes i dimonis com estrafent un joc.

Les llums de set en set pugen i baixen,
cinyells de flama los montículs faixen
i es veu entre fumades lo bosc llampeguejar;
surten rius de guspises de tot caire, 185
com si es vegessen entre terra i aire
los llamps i los cometes en guerra sabrejar.

Dels fallaires al ball la gent s’atansa,
les nines deixen la primera dansa,
i un dels joglars, al veure’s tot sol amb los fadrins,
llança, amb quimera mossegant-se el llavi, 190
eixa cançó de verinós agravi,
com un grapat de víbores i negres escorpins:

TALL 6

LO RAM SANTJOANENC

Lo dia de Sant Joan n'és dia de festa grossa; les nines del Pirineu	195
posen un ram a la porta, d'ençà que una n'hi hagué d'ulls blavencs i cella rossa, tenia una estrella al front i a cada galta una rosa.	200
Un fallaire li ha caigut a l'ull, malhaja la brossa!; n'apar un esparverot que fa l'aleta a una tórtora.	205
Lo matí de Sant Joan la tortoreta se'n vola, se'n vola voreta el riu a cercar ventura bona.	210
Un ramellet cull de flors, millor ventura no troba, floretes de Sant Joan, de romaní i farigola, i amb elles fent una creu del mas la llinda en corona.	215
Quan arriba el seu galant a la casa entrar no gosa; ella li diu des de dins: –Doncs, per què et quedes defora? –Perquè em barres lo portal amb les flors d'aqueixa toia.	220
–Una ramellet te fa por? –Me fa por d'aspi sa forma. –No és d'aspi, no, que és de creu; si et fa por no ets cosa bona.	225
–Doncs só el maligne esperit que les ànimes se'n porta. Si no fos lo ramellet la teva fóra ma esposa; avui jauríem plegats en mon jaç de foc i sofre.–	230
D'ençà que això succeí, ribera amunt del Garona, lo matí de Sant Joan, des del Cantàbric a Roses, les nines del Pirineu posen un ram a la porta.	235

TALL 7

Ha escoltat lo romanç un vell fallaire,
i, rebatent irat la falla enlaire,
de trasantó sortint-li, s'acara amb lo joglar;
d'un colp de puny sa cornamusa aixafa, 240
lo rústic trobador amb ell s'agafa
i de bastons d'alzina s'aixeca un alzar.

Entre els minyons del pla i los de la serra
va a rompre, valga'ns Déu!, lo crit de guerra,
quan altre crit més aspre los agermana a tots: 245
–Los moros són a la ciutat d'Helena;
ja sos eixams negregen en l'arena
i encara a glops ne trauen catorze galiots.

–Anem a arrabassar-los –Guifre exclama,
aixecant-se vermell com una flama, 250
al temps que Tallaferro, muntat ja en son cavall,
diu: –Jo a copsar-los vaig sobre Portvendres;
llançau-me'ls aviat com anyells tendres
del Tec amb les onades a rodolons i avall.

–Jo vinc amb vós –lo bell Gentil li crida, 255
donant a son corser tota la brida.
Lo comte Tallaferro: –No vingues –li respon–;
a qui et creava cavaller suara
serveix-lo un any o dos o més encara:
fill meu, que no li faces mai abaixar lo front.– 260

Diu, i ja romp com àliga los aires;
tan sols per fer-li llum, alguns fallaires
se'n du per companyia, los més lleugers i forts.
Gentil amb Guifre a Cornellà davalla,
lo rebull somiant de la batalla, 265
lo bracejar dels vius i el cabussar dels morts.

Pels camins de Capcir i de Cerdanya
ja volen missatgers a la campanya,
crident a vells i joves, peons i cavallers,
per sortir de Conflent en so de guerra, 270
a l'hora en què somriu l'alba a la terra,
a l'hora en què a fer feina se'n van los llenyaters.

Cant I. La creu dins *Canigó*

Volum segon de "**Totes les Obres**" de Jacint Verdaguer: "**Poemes llargs. Teatre**", a cura de Joaquim Molas i d'Isidor Cònsul, Barcelona: Proa, 2003.

Reproducció autoritzada per Grup 62.